

AFETLER VE SOSYAL HİZMET DISASTERS AND SOCIAL WORK

Doç. Dr. Taner ARTAN*

Arş. Gör. Aydın Olcay ÖZKAN**

*Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

**Araştırma Görevlisi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZ

Afetler, topluluklar açısından tehdit unsuru oluşturan, büyük can ve mal kayıpları ile sonuçlanabilen ve beklenmedik bir şekilde gerçekleşebilen durumlardır. Afetlerin nerede ve ne zaman gerçekleşebileceği çoğu zaman tahmin edilebilir olmamakta ve gerçekleşmesi halinde yıkıcı etkisi toplumun tüm kesimlerinde derinden hissedilmektedir. Sonuçları bağlamında değerlendirildiğinde afetler, pek çok insanı dezavantajlı konuma sürükleyebilmekte ve bu insanlarda profesyonel bir yardım alma ihtiyacını ortaya çıkarabilmektedir. Bu noktada, afetlere ilişkin gerekli koruyucu tedbirlerin alınması ve afet yaşanması durumunda ihtiyaç duyulan yardımların sunulması adına görev alan meslek gruplarından biri sosyal hizmet uzmanlarıdır. Sosyal hizmet uzmanları, gerek afet öncesinde yürütmüş oldukları koruyucu ve önleyici çalışmalar, gerekse de afet sonrasında gerçekleştirmiş oldukları psikososyal destek hizmetleri gibi pek çok faaliyet kapsamında afet alanına ilişkin olarak görev ve sorumluluk üstlenmektedirler. Bu çalışma, sosyal hizmetin afetlerle ilişkisini mevcut literatür bağlamında değerlendirmeyi ve sosyal hizmet uzmanlarının afetlerle ilgili mesleki uygulamalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle afet kavramına değinilmiş, afetlere yönelik sosyal hizmet uygulamasına ilişkin değerlendirmelerde

bulunmuş ve sosyal hizmet uzmanlarının afetlere ilişkin olarak gerçekleştirebilecekleri mesleki çalışmalara yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Afet, Sosyal Hizmet, Afetlerde Sosyal Hizmet

ABSTRACT

Disasters are conditions posing several threats for societies, may result in huge losses of lives and properties, and can happen unexpectedly. Where and when disasters can happen is often not predictable, and the devastating effects are deeply felt in all parts of society in case they happen. When disasters are evaluated in the context of their outcomes, they can lead many people to disadvantaged positions, and create the need to receive professional help in these people. Right at this point, social workers are one of the professional groups involved in the necessary preventive measures regarding disasters to provide the aids needed in the event of a disaster. Social workers undertake duties and responsibilities regarding both protective and preventive works done before disasters, and psychosocial support services carried out after disasters in the scope of many activities in relation to disaster area. The present study aims to evaluate the relation of social work with disasters in the context of current literature, and to examine the professional practices of social workers

regarding disasters. For this purpose, the concept of disaster was mentioned firstly, evaluations were made about the social worker applications for disasters, and the professional works that can be done by social workers in relation to disasters were dealt with.

Keywords: Disaster, Social Work, Social Work in Disasters

Giriş

Afetler, geçmişten günümüze değin insanlık tarihinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Çoğu zaman öngörülemeyen şekilde gerçekleşen ve sonuçları yerel boyutları aşarak ulusal ve uluslararası düzeyde etkili olabilen bu olaylar, birtakım önlemlerin alınmasını ve profesyonel müdahalelerin uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Afetler henüz yaşanmamışken gerçekleştirilebilecek eğitimler ve afet yönetimi planlaması gibi koruyucu ve önleyici hizmetler, afet sonrasında ise ortaya çıkan yıkımın insanlar üzerindeki olumsuz etkisini kontrol altında tutacak ve minimize edebilecek nitelikteki rehabilite edici hizmetler bunlara örnek olarak sunulabilmektedir.

Afet öncesinde ve sonrasında sunulan hizmetlerin pek çoğu, belirli bir profesyonellik gerektiren, bu alana ilişkin yeterli düzeyde eğitimi bulunmayan gönüllülere gerçekleştirilemeyecek nitelikte olan hizmetlerdir. Böylesi hizmetlerin sunumu noktasında gerekli profesyonelliği sağlamış ve afet alanına ilişkin olarak teorik ve de pratik donanımlara sahip meslek elemanları görev almak durumundadır. Bu alanda hizmet sunan meslek gruplarından biri olarak sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet disiplininin gerektirdiği mesleki değerlere,

mesleğin etik ilkelerine, rol ve sorumluluklara uygun olarak gerek afet öncesinde gerekse de afet sonrasında mesleki çalışmalarını gerçekleştirmektedirler.

Bu çalışmada, sosyal hizmet meslek ve disiplini ile afet olgusunun ilişkisi mevcut literatür bağlamında değerlendirilecek ve sosyal hizmet uzmanlarının afetlerle ilgili olarak afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında gerçekleştirebilecekleri mesleki uygulamalar uzmanların mesleki rolleri bağlamında incelenecektir.

Afet Kavramı

Afet kavramına ilişkin tanımlar incelendiğinde, afetin daha çok insanlar üzerinde bıraktığı etkisi bağlamında tanımlandığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu'nun (TDK) Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü'nde afet kavramı; ilgili toplum veya sistemi dışarıdan yardım almaya itebilecek nitelikte yıkım ve çöküş etkisine sahip olan bir olay veya felaket olarak tanımlanmaktadır.¹ Nitekim afet kavramının, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) tarafından bir olayın kendisi olarak değil, doğurduğu sonuç olarak ele alındığı belirtilmekte ve AFAD'a ait Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü'nde afetin; tüm toplumun veya belli bir bölümünün fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar yaşamasına sebep olan, günlük yaşamı sekteye uğratan ve etkilenen kesimin baş etme kapasitesinin yetersiz kalabildiği doğa, teknoloji ya da insan kaynaklı olaylar şeklinde tanımlandığı görülmektedir.²

Uluslararası Kızılağaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRCRC) tarafından afet, yerel kapasiteyi aşan bir

durum veya olay olarak ifade edilmekte, afetin doğal ve doğal olmayan şekilde iki türünün olduğu belirtilmektedir. Doğal afetler hidro-meteorolojik ve jeofizik açısından ikiye ayrılmakta ve hidro-meteorolojik doğal afetler; çığlar, toprak kaymaları, kuraklık, açlık, aşırı sıcaklıklar, sel, orman yangınları, fırtınalar ve diğerleri şeklinde gruplandırılmaktadır. Jeofizik açıdan doğal afetlerin ise depremler ve volkanik patlamalar olduğu belirtilmektedir. Doğal olmayan afetler endüstriyel, çok çeşitli ve taşımacılık kaynaklı afetler olmak üzere üç grup altında sınıflandırılmaktadır. Endüstriyel afetler kimyasal sızıntı, endüstriyel yapıların çökmesi, patlama, yangın, gaz kaçağı, zehirlenme ve radyasyon şeklinde ele alınmakta, çok çeşitli doğal olmayan afetler ise evsel/endüstriyel olmayan yapıların çökmesi, patlaması veya yangına sebep olması olarak belirtilmektedir. Doğal olmayan afetlerin taşımacılık kaynaklı gerçekleşen üçüncü ve son kategorisi ise havayolu, demiryolu, karayolu ve su yolu taşımacılığı sırasında yaşanan kazalara bağlı ortaya çıkan afetleri kapsamaktadır.³ Afetlerin hangi sebeplerle ortaya çıktığı önemli olmakla birlikte, afet sonrası yaşanan yıkımın ve meydana gelen zararların giderilmesi boyutu da oldukça büyük bir sorun alanı oluşturmaktadır. Nitekim afet; toplumun işlevselliğini bozan, can kayıplarına yol açan, ekonomik ve çevresel açıdan ciddi zararlar oluşturan bir durumdur.⁴ Böylesi durumlarda farklı meslek gruplarının afetlere yönelik çalışmalar yürütmeleri gerekmekte ve afetten etkilenen bireylere profesyonel destek sunmaları beklenmektedir. Bu meslek gruplarından biri olarak sosyal hizmet, afet alanına ilişkin geçmişten günümüze değin önemli sorumluluklar üstlenen bir konuma sahip olmuştur.

Afetler ve Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet; bireylerin refahını, problem çözme ve baş etme kapasitelerini arttırmaya çalışan, insanların sorunlarına çözüm üretmek ve ihtiyaçlarına yanıt verebilmek adına onları kaynaklarla buluşturan, sosyal politikaların geliştirilmesi sürecinde katkıda bulunan, etkili ve insancıl yapıdaki sistemli ve programlı hizmetler bütünü ifade etmektedir.⁵ Bu doğrultuda düşünüldüğünde, doğal veya insan kaynaklı gerçekleşebilen afetler, sonuçları açısından ele alındıklarında insanların refah düzeyi üzerinde etkili olabilmekte, çözüm üretmesi gereken pek çok soruna ve karşılanması gereken farklı ihtiyaçlara sebep olabilmektedir. Bu durum, afete ilişkin hizmetlerin sosyal hizmet uygulama sahası içerisinde değerlendirilebileceği sonucunu doğurmaktadır.

Afet hizmetleri, tarihsel açıdan ele alındığında sosyal hizmet araştırmasının ve mevcut sosyal hizmet literatürünün merkezinde yer almadığı, afet müdahalesinin ise sosyal hizmet eğitiminde her zaman kendine yer bulabilen bir kavram olmadığı görülmektedir.⁶ Bu durumun aksine, yeterince iyi bilinmiyor olsa da sosyal hizmetin afetlerde her zaman merkezi bir rol oynadığı söylenebilmektedir.⁷ Doğal veya insan kaynaklı afetler de dahil olmak üzere çeşitli sebeplerden ötürü dezavantajlı ve savunmasız duruma düşmüş olan nüfusların ihtiyaçlarına cevap vermek üzere sosyal hizmetin geçmişten günümüze değin sorumluluk üstlendiği bilinmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, genel itibarıyla tarihsel süreç içerisinde psikososyal destek hizmetleri ve diğer müdahale modellerinin kullanımı yoluyla afet yardımı süreçlerine katılım sağlamışlardır.⁸ Sosyal hizmet uzmanlarının afet yönetimi süreçlerine aktif

katılımının, savunmasız grupları afet öncesinde, sırasında ve sonrasında gerekli kaynaklarla buluşturma süreçlerinin planlanması açısından önemli bir avantaj sunduğu söylenebilmektedir.⁹

Afetin gerçekleşmesi durumunda toplumsal düzen içerisinde mikro, mezo ve makro boyutlarda pek çok değişim yaşanmaktadır. Afet sonrası bireyler; evlerini kaybedebilmekte¹⁰, sağlık sorunlarıyla karşılaşabilmekte^{11,12}, aile üyelerinin vefatı veya yakınlarının ölümü^{10,13} ile yüzleşebilmekte, afet sırasında yaşamış olduğu uzuv kayıpları veya almış olduğu darbeler sonucu yaralanarak engelli hale gelebilmekte¹⁴, işsiz kalabilmekte, maddi kazanç sağlanamamasına bağlı olarak yoksullukla mücadele edebilmektedirler.^{15,16} Ayrıca afet yaşanması halinde yeni sosyal sorunların da ortaya çıktığı görülmekte ve bu sebeple temel misyonu bireyin iyilik halinin sağlanması olan sosyal hizmet meslek ve disiplinine afet sahasında çalışma noktasında pek çok işlev yüklenmektedir.¹⁷ Bu noktada sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcıları konumundaki sosyal hizmet uzmanlarının, afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında gerçekleştirebilecekleri mesleki çalışmalara, rollere ve işlevlere değinilmesinde fayda görülmektedir.

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Afetlerdeki Roller

Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçılarıyla bağlantı ve iş birliği içerisinde olan, toplum kaynaklarına erişebilir nitelikteki meslek elemanlarıdır. Sosyal hizmet uzmanlarının liderlik potansiyelleri; mikro, mezo ve makro düzeydeki sorunları ele alabilmek adına gerekli bilgi tabanıyla donatılmış durumdadır.⁹ Uzmanlar, bireyler ve kaynak sistemleri arasında bağlantılar kurarak ve çeşitli kaynak sistemlerini birbirine

bağlayarak bireylerin kaynaklara ve hizmetlere erişimini geliştirmeye çalışmaktadırlar.⁷ Sosyal hizmet uzmanlarının afet durumlarında üstlendikleri rol ve işlevlere bakıldığında, sosyal hizmet mesleğinin hem uygulama bilgisini hem de kuramsal bilgiyi bir bütün olarak benimsediği ve bütüncül bir bakış açısıyla hareket ettiği görülmektedir.¹⁸ Bu bütüncül bakış açısı bağlamında sosyal hizmet uzmanlarının afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında etkin bir şekilde rol üstlenebilecekleri söylenebilmektedir.

Mevcut literatür gözden geçirildiğinde, sosyal hizmet uzmanlarından, afet öncesinde üstlenmeleri beklenen roller ve görevler şu şekilde ifade edilebilmektedir;^{9,17,19,20}

- Bireylere olası afet durumlarına yönelik hazırlıklı olmaları konusunda eğitimler vermek,
- Afet alanına yönelik hizmet sunabilecek nitelikteki mevcut sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin güçlendirilmesi için makro düzeyde çalışmalar yürütmek,
- Afetler hakkında kamuoyunun bilinçlenmesi için çeşitli iletişim araçlarını kullanarak, bireylerin ve toplumların afetlere ilişkin bilinç geliştirmesine yönelik çalışmalar yürütmek,
- Afet öncesinde afetten korumaya yönelik olan risk yönetimi çalışmalarını organize etmek,
- Afet süreci için savunuculuk ilkesini harekete geçirmek, sosyal hizmet uzmanlarının ve sosyal hizmet kuruluşlarının afet öncesi; değerlendirme, zarar azaltma, planlama ve hazırlık süreçlerine katılma sorumluluğunu artırmak.

Sosyal hizmet uzmanlarından afet öncesinde gerçekleştirmeleri beklenen çalışmaların genel itibariyle; eğitim/bilgilendirme faaliyetleri, kaynakları ve kurumları harekete geçirmek, afet yönetimi süreçlerine katılım sağlamak ve hem toplumu hem de kurumları potansiyel bir afet tehdidinde hazırlıklı hale getirmek şeklinde ele alındığı söylenebilmektedir. Afet öncesinde belirtilen rol ve görevlerin yerine getirilmiş olması, afetin yaşanmasının ardından afet sırasında gerçekleştirilebilecek müdahalelere duyulan ihtiyacı da azaltıcı veya ortadan kaldırııcı nitelikte olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının, afet sırasında yerine getirebilecekleri mesleki çalışmalar ve roller literatürde şu şekilde ele alınmaktadır:^{7,17,21}

- Sosyal yardım sağlama ve vakalara ulaşma konusunda mesleki çalışmaları gerçekleştirmek, savunuculuk ve aracılık rolleri kapsamında insanlar için yardım kaynaklarına erişimi kolaylaştırmak,
- Afet mağduru bireylerin barınma ve temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında etkin rol üstlenmek; savunmasız ve dezavantajlı grupların öncelikli olarak koruma ve bakım altına alınmasını sağlamak,
- Travmatik bir durum esnasında, bireyi travma öncesi işlevselliğine döndürebilmek için psikolojik ilk yardım olarak görülen kriz müdahalesini uygulamak.

Sosyal hizmet uzmanlarının afet sırasında yerine getirmiş oldukları rol ve görevlerin; afetten etkilenen ve halihazırda mağdur durumdaki afetzede bireylerin asgari yaşam standartlarına erişebilmeleri ve yaşamlarını devam ettirebilmeleri adına gerekli kaynaklarla buluşturulmaları,

yaşamış oldukları travmatik deneyimin olumsuz etkilerinin en kısa sürede azaltılması adına belirli mesleki yaklaşım ve modeller bağlamında psikososyal destek hizmetlerinden faydalandırılmaları şeklinde ele alındığı söylenebilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının afet sırasında gerçekleştirdikleri çalışmalar ve afet alanında edindikleri mesleki deneyimler bağlamında, afet sonrası yapılacak çalışmaların da yol haritası oluşturulabilmektedir. Bu noktada ilgili literatürde sosyal hizmet uzmanlarından afet sonrasında üstlenmeleri beklenen mesleki rol ve görevlere şu şekilde değinilmektedir:^{17,22,23,24}

- Sosyal kalkınmanın gerekliliği bağlamında toplum örgütlenmesini sağlayarak, afet sonrasındaki kentsel planlama sürecinin ve konut politikalarının afet deneyimi ile elde edilen bilgilere uygun olarak şekillendirilmesi adına savunuculuk yapmak,
- Genel itibariyle afet sonrası çalışmalarını bireylerin ve toplumun ruh sağlığını iyileştirmek ve geliştirmek üzerine kurgulamak,
- Bireylerin afet sonrasında karşılaşılabilecekleri problemlere yönelik olarak bireyleri güçlendirmek,
- Savunmasız ve dezavantajlı gruplara yönelik; duygusal ve psikososyal destek, yas danışmanlığı sağlamak, afetzedeler için çeşitli tedavi türleri ve terapötik müdahaleler uygulamak ya da hastaları terapistlere ve terapötik merkezlere yönlendirmek,
- Ailelerin cenazeler düzenlemelerine ve çadır kurmalarına yardımcı

olmak, yakınlarını kaybeden ailelerle görüşmelere sağlamak,

- Bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların dağılmasını önlemek; evsiz bireylere ve ailelere konaklama, bilgi ve destek sağlamak, afet mağdurlarını motive etmeye yönelik düzenlenen mevcut etkinliklere katılımlarını sağlamak,
- Müracaatçı refahını artırmak adına mikro ve makro sistemleri değiştirmeye yönelik müdahaleler yapmak; gönüllü hizmetlerin geliştirilmesini savunmak, ihtiyaç değerlendirmeleri yapmak, hizmet programlarının iyileştirilmesi adına çaba sarf etmek, refah politikalarını ve kurtarma programlarını değiştirerek ihtiyaçları karşılar niteliğe taşımak.

Mevcut literatür göz önünde bulundurulduğunda, sosyal hizmet uzmanlarının; afet döngüsünde çeşitli roller üstlenerek, afetler sonucunda oluşabilecek hasarı en aza indirmek için süreci titizlikle ele alıp yönetme imkânına sahip oldukları görülmektedir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanları tarafından afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında gerçekleştirilebilecek mesleki çalışmaların bilinmesi ve özümsemesi gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Sosyal hizmet, insanların iyilik hallerini korumak ve geliştirmek, dezavantajlı konumdaki bireylere, ailelere, gruplara ve toplumlara insan hakları temelinde hizmet sunmak adına gerçekleştirilen profesyonel çalışmaları içeren bir meslek ve disiplindir. Bu bağlamdan hareketle; afetten etkilenme potansiyeli bulunan veya halihazırda etkilenmiş durumdaki bireylerin, sosyal hizmet çalışma sahasına dahil oldukları

söylenilmektedir. Nitekim afetler, sonuçları kapsamında değerlendirildiğinde toplum genelinde ve bireyler özelinde ciddi olumsuzluklar yaratan, maddi ve manevi büyük zararlar doğuran olaylardır. Sosyal hizmet uzmanları, bu zararların giderilmesi, afetin birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerinin minimize edilmesi ya da ortadan kaldırılması adına; afet öncesinde afet riskine ilişkin gerekli yapısal önlemlerin alınması, eğitici/bilgilendirici çalışmaların yürütülmesi, sosyal politikaların hazırlanması, afet sırasında psikososyal destek hizmetlerinin sunulması, afet yönetimi sürecinin gerçekleştirilmesi, kaynaklarla buluşturma rolünün yerine getirilmesi, afet sonrasında ise sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek adına toplum örgütlenmesinin sağlanması gibi çalışmalar yürütebilmektedirler.

Afetler, ulusal veya uluslararası düzeye ulaşabilen etkileri ile önemli mağduriyetler yaratan, esasında sosyal hizmet müdahalesine fazlasıyla ihtiyaç duyulmasına sebep olan olaylardır. Buna rağmen ilgili literatür incelendiğinde, özellikle ülkemiz açısından afetlerde sosyal hizmet alanına ilişkin çalışmaların beklenen düzeyde olmadığı, afetlerde sosyal hizmet konusunun ise genel olarak sadece afetin gerçekleştiği belirli dönemlerde gündeme taşınabildiği görülmektedir. Bu doğrultuda düşünüldüğünde, yakın zamanda deprem gibi bir afet ile yüzleşen ve afet potansiyeli açısından önemli riskler barındıran ülkemizde, afetlerde sosyal hizmet alanına ilişkin bilimsel çalışmaların artması beklenmektedir. Gerçekleştirilecek bilimsel çalışmaların; afetlerin birey, aile ve toplum üzerinde oluşturduğu zararlar, bu zararlarla yönelik mikro, mezo ve makro boyuttaki sosyal hizmet müdahaleleri, afet yönetiminde sosyal hizmet uzmanlarının rolleri ve görevleri, afete hazırlık ve afet

sonrasında gerçekleştirilebilecek sosyal hizmet uygulamaları üzerine odaklanmaları faydalı olacaktır.

Kaynaklar:

1. Türk Dil Kurumu. Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 22.02.2020
2. AFAD. Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> Erişim Tarihi: 22.02.2020
3. IFRCRCS. World Disasters Report: Focus on Reducing Risk. London: Eurospan; 2002. <https://www.ifrc.org/Global/Publications/disasters/WDR/32600-WDR2002.pdf> Erişim Tarihi: 22.02.2020
4. UNISDR. Terminology on Disaster Risk Reduction. Geneve, Switzerland; 2009. https://www.preventionweb.net/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf Erişim Tarihi: 22.02.2020
5. Acar H, Çamur Duyan G. [The emergence and development of social work profession in the world]. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 2003;14(1):1-19.
6. Yanay U, Benjamin S. The role of social workers in disasters: The Jerusalem experience. *International Social Work*. 2005;48(3):263-276.
7. Zakour MJ. Disaster research in social work. *Journal of Social Service Research*. 2005; 22(1-2): 7-25.
8. Nikku BJ. Living through and responding to disasters: Multiple roles for social work. *Social Work Education*. 2015;34(6):601-606.
9. Mathbor GM. Enhancement of community preparedness for natural disasters: the role of social work in building social capital for sustainable disaster relief and management. *International Social Work*. 2007;50(3):357-369.
10. TMMOB. Oda Raporu: Türkiye’de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odası’nın Önerileri. Ankara: TMMOB Makine Mühendisleri Odası; 2012. https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/gonderi_dosya_ekleri/63af2a601624879_ek_0.pdf Erişim Tarihi: 22.02.2020
11. Kunii O, Akagi M, Kita E. The medical and public health response to the great hanshin-awaji earthquake in japan: A case study in disaster planning. *Medicine & Global Survival*. 1995;2(4):214-226.
12. Lindell MK, Prater CS. Assessing community impacts of natural disasters. *Natural Hazards Review*. 2003;4(4):176-185.
13. Boon HJ, Pagliano PJ. Disaster education in Australian schools. *Australian Journal of Environmental Education*. 2014;30(2):187-197.
14. Karabulut D, Bekler T. [Effects of natural disasters on children and adolescents]. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*. 2019;5(2):368-376.
15. Benson C, Clay E. *Economic and Financial Impacts of Natural Disasters: An Assessment of Their Effects and Options for Mitigation: Synthesis Report* (Vol. Final Report). London: Overseas Development Institute; 2003. <https://www.odi.org/sites/odi.org.u>

- <k/files/odi-assets/publications-opinion-files/6149.pdf> Erişim Tarihi: 22.02.2020
16. İnmez İ. *Doğal Afetlerin Ekonomik Etkisi: 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi Örneği*. (Yüksek Lisans). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli; 2005.
17. Tuncay T. *Afetlerde Sosyal Hizmet 1999 Yılı Marmara ve Bolu-Düzce Depremleri Sonrasında Gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Uygulamaları*. Ankara: Özbay Ofset Matbaacılık; 2004.
18. Alakara Özcan G. *Afetlerde Psikososyal Destek Hizmetlerinin AFAD'da Çalışan Sosyal Çalışmacılar Tarafından Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans). Hacettepe Üniversitesi, Ankara; 2018.
19. Kadioğlu M. Modern, Bütünleşik Afet Yönetimin Temel İlkeleri. Kadioğlu M, Özdamar E, editör. Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri. Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayınlar; 2008.
20. Soliman HH, Rogge ME. Ethical considerations in disaster services: A social work perspective. *Electronic Journal of Social Work*. 2002;1(1):1-23.
21. Erdener M. *Afet Alanında Çalışan Profesyonellerin Psikolojik Dayanıklılık ve İkincil Travmatik Stres Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans). Hacettepe Üniversitesi, Ankara; 2019.
22. Pyles L. Community organizing for post-disaster social development. *International Social Work*. 2008;50(3):321-333.
23. Javadian R. Social work responses to earthquake disasters. *International Social Work*. 2007;50(3):334-346.
24. Yueh CC. 'Social Workers' involvement in Taiwan's 1999 earthquake disaster aid: Implications for social work education', *Online Journal of Social Work and Society*. 2003;1(1):14-36.